

- активне вивчення натури;
- введення творчих, імпровізаційних і проблемних завдань;
- застосування різноманітних художніх матеріалів і технік;
- власний стиль, індивідуальна манера виконання.

Висновки. Обов'язковою методико-педагогічною умовою є наступне: наявність "лідера", який здатний генерувати ідеї й задуми, перспективи подальшого розвитку, наявність кваліфікованих педагогів-художників, наявність загальної культури колективу. Різні форми самостійної діяльності сприяють розвитку пізнавального інтересу студентів. Ті, хто навчається мініатюрному живопису, повинні бути наділені такими якостями як: прагнення й уміння самостійно мислити, здатність орієнтуватися у новій ситуації, знайти свій підхід до нового завдання, бажання не тільки зрозуміти засвоєвані знання, але й способи їх здобуття, незалежність власних суджень.

Щоб сформувати високе професійне вміння необхідно багато працювати самостійно. Ідеальна ситуація, коли педагог-художник контролює цей процес, консультує, сприяє грамотному аналізу в процесі створення оригінального художнього мініатюрного добутку.

Список використаних джерел

1. Алпатов М. В. Искусство: живопись, скульптура, графика, архитектура / М. В. Алпатов, Н. Н. Ростовцев, М. Г. Неклюдова. - [изд. 3-е, испр. и доп.]. - М.: Просвещение, 1969. - 544 с.; ил.
2. Глузман А. В. Вопросы, задания и тесты для самостоятельной работы студентов: [метод. разработка] / Александр Владимирович Глузман. - К.: Пед. пресса, 2000. - 50 с.
3. Ростовцев Н. Н. Развитие творческих способностей на занятиях рисования / Н. Н. Ростовцев, А. Е. Терентьев. - М.: Просвещение, 1987. - 176 с.; ил.
4. Ростовцев Н. Н. Рисунок. Живопись. Композиция: [хрестоматия] / Н. Н. Ростовцев, С. Е. Игнатев, Е. В. Шорохов. - М.: Просвещение, 1989. - 206 с.
5. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В. Загвязинский, Р. Атаханов. - [3 изд., испр.]. - М.: Издательский центр «Академия», 2006. - 208 с.

Шрамко О.І.

**Криворізький державний
педагогічний університет**

МИСТЕЦТВО ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті розглядаються питання сутності мистецтва як феномена культури, прослідковуються взаємозв'язки та співвідношення мистецтва і культури.

Ключові слова: культура, мистецтво, художня діяльність.

Аннотация. Шрамко О. Искусство как феномен культуры. В статье рассматриваются вопросы сущности искусства как феномена культуры, прослеживаются взаимосвязи и соотношения искусства и культуры.

Ключевые слова: культура, искусство, художественная деятельность.

Annotation. Shramko O. Art as the phenomenon of the culture. In the article examined questions of the essence of the art as the phenomenon of the culture, outlined interrelations and relationships of the art and the culture.

Key words: culture, art, art activity.

Постановка проблеми. Залучення до світу мистецтва, самовираження й самопізнання у ньому складає одну з найважливіших потреб людини на протязі всієї історії культури. При цьому виразити словами значення й важливість мистецтва у нашому повсякденному житті майже неможливо, як неможливо однозначно його пояснити і зрозуміти. Існує безліч трактувань природи й сутності мистецтва, інколи суперечливих, інколи прямо протилежних, що зумовлено не тільки світоглядною позицією, особистою думкою автора, а насамперед, – розмаїттям і багатогранністю самого феномена мистецтва, його унікальною здатністю охоплювати весь світ буття людини, бути завжди поруч і в той же час залишатися загадковим і невимимим. Не піддається сумніву лише той факт, що мистецтво належить світу культури, є однією з найвагоміших її складових і шукати відповідь на питання про сутність мистецтва необхідно починати з усвідомлення його місця і ролі в системі культури. Усвідомлення сутності мистецтва як феномена культури передбачає широкий культурологічний аспект вивчення мистецтва, що є сьогодні актуальним і перспективним напрямком вітчизняної мистецької освіти.

Аналіз досліджень та публікацій. У своїй роботі автор спирався на дослідження, орієнтовані на цілісність культури і мистецтва як буттєвих або співбуттєвих (Бахтін М.) феноменів, культурологічні розвідки, де відбувся поворот до онтологічної проблематики культури (Аверінцев С, Біблер В., Бирицький Є., Бичков В., Каган М., Попович М.).

Різні грані осмислення сутності мистецтва як складової культури розглядаються у роботах Бахтіна М., Безклубенка С., Карміна А., Радугіна А., Руднєвої О., Соколова Є та інших.

Сьогодні до культурологічного контексту вивчення мистецтва активно звертаються представники вітчизняної естетики, мистецтвознавства, мистецької педагогіки (Баканурський А., Бутенко В., Левчук Л., Малахов В., Масол Л., Олексюк О., Падалка Г., Рудницька О., Щолокова О. та ін.). Проблема «культура і мистецтво» активно осмислюється в контексті постмодернізму та синергетики (Бевзенко Л., Личковах В., Савельєва М., Свідзинський А., Скуратівський В., Соболев О.). Дотичним до тематики дослідження є також розгляд соціальної природи мистецтва та проблем історично обумовлених закономірностей розвитку художньої творчості в контексті культури, що простежується у роботах Бровка М., Канарського А., Лановенка О., Панченко В., Семашка О., Шульги Р.

Проте сутність питання взаємозв'язку та співвідношення мистецтва і культури конкретизовано недостатньо, відсутні й роботи, які б давали цілісну інтерпретацію мистецтва як феномена культури, що й зумовило мету статті – конкретизувати уявлення про сутність мистецтва як феномена культури, його місце і роль в системі культури.

Результати дослідження. Отже, що є мистецтво як феномен культури? У чому полягає специфічність відношення мистецтва до живої,

поліфункціональної і динамічної цілісності культури? Тільки виявлення цього фундаментального зв'язку мистецтва з культурою, якій на певному етапі свого розвитку стала потрібна художня діяльність, спроможне розкрити природу цієї діяльності.

Для вирішення зазначених питань необхідно, насамперед, мати чітке уявлення про сутність самої культури. Сьогодні кількість визначень культури перетнула півтисячну відмітку і стає очевидним, що процес цей зупинити неможливо, як неможливо зупинити розвиток культури. Відштовхуючись від латинського *cultura* (*colere* - «оброблювати») як узагальнюючого поняття щодо форм життєдіяльності людини, які створюються нею у процесі еволюції, за робоче визначення візьмемо фундаментальне розуміння культури як сукупного способу і продукту людської діяльності, що реалізується у процесах опредметнення та розпредметнення і постає у предметній формі, яка пов'язує ці процеси. «В культурних предметах людина «опредметнює» свої сутнісні сили – потреби, бажання, ідеали, думки й переживання – вони можуть видобуватися з цих предметів і засвоюватися кожним новим поколінням і кожним індивідом в актах «розпредметнення» втіленої в даних предметах культурної інформації – знань, цінностей, ідеалів, умінь... Так культура стає способом «позагенетичного успадкування» досвіду, що набувається людством» [1, с.7-8].

Можна зрозуміти, що у такому визначенні культура характеризує і саму людину як суб'єкта діяльності, і створюване нею для себе і навкруги себе культурне середовище – матеріальне і духовне. Силою, що формує це середовище, є діяльність людини, яка, з одного боку, створює культуру, а з іншого, – створюється культурою. Тобто, «культура постає <...> як «світ людини» і як її власна «людська якість», яка втілюється у багатоманітності форм і способів її практичної, духовної та практично-духовної діяльності» [1, с.7].

Таким чином, основою й сутністю процесу культуротворчості є діяльність, адже тільки через діяльність як форму свого активного відношення до світу людина спроможна творити культуру. Створення соціального середовища (культурного простору) було б неможливим без специфічно людської діяльності. Тому культура – це насамперед спосіб людської діяльності у єдності й розмаїтті історично вироблених форм цієї діяльності, що відображують міру «олюднення природи». У кожному виді людської діяльності культура характеризує ступінь розвитку та виявлення творчих сил людини.

Як відомо, існують дві суспільно-історичні форми здійснення людської діяльності – матеріальне і духовне виробництво. Відповідно, матеріальне і духовне виробництво формують дві основні сфери розвитку культури, що зумовлює поділення культури на матеріальну і духовну. І все ж, сьогодні простежується інша загальна тенденція осмислення поняття культурі як повсякденною, так і науково-теоретичною свідомістю. Ця тенденція концентрується у розумінні культури як утворення духовного,

як того, що підвладне людському духу і є його проявом. Так, у широкому вжитку поняття «культура» переважно асоціюється або з чемністю та освіченістю, або зі сферою функціонування соціокультурних інститутів ідеології, моралі, релігії, мистецтва, або обмежується лише мистецтвом та релігією, а дуже часто лише мистецтвом і тоді поняття «культура» і «мистецтво» ототожнюються.

Не дивно, що ми, не замислюючись, відносимо мистецтво до духовної сфери культури. Це підтверджується і європейським концептом культури, для якого традиційним вважається погляд на мистецтво як складову духовної культури.

Проте існує й інша думка щодо структури людської діяльності і, відповідно, структури культури. Так, один з провідних культурологів і теоретиків мистецтва Росії М.Каган вважає, що «оскільки діяльність людей виступає у трьох основних формах – матеріально-практичній, духовно-теоретичній та практично-духовній – художній, остільки у цілісному полі культури історично диференціюються три відповідні підсистеми – матеріальна культура, духовна культура і художня культура <...>» [1, с.9].

Свою думку знаний науковець пояснює тим, «що в мистецтві його духовний зміст втілено в матеріальній формі так, що він від неї невідривний і, на відміну від змісту наукових і ідеологічних творів, не може бути «перекодований», тобто виражений в іншій матеріальній формі <...>. Отже, духовна й матеріальна сторони мистецтва як зміст і форма художніх образів поєднуються не так, як у предметах духовної й матеріальної культури, і ця їх нерозривність пояснює особливе місце художньо-творчої діяльності в культурі» [1, с.10–11].

Втім, різні погляди на структуру культури не виключають наступного висновку – взаємозв'язок і співвідношення мистецтва і культури визначається взаємозв'язком і співвідношенням художньої діяльності та діяльності людини у її цілісності, єдності всіх її видів.

Спробуємо тепер охарактеризувати сутність художньої діяльності. Художня діяльність – один з видів людської діяльності, предметним буттям якої є мистецтво, що у даному разі виступає як сукупність творів, які репрезентують результати цієї діяльності. Це самостійний вид діяльності людини, організований за естетичним принципом, спрямованим на обробку, оформлення, ушляхетнення й одухотворення почуттєвої природи людини і навколишнього світу. Мистецтво освоює дійсність під «естетичним інтегралом» (Бахтін М.), при цьому не зводиться до естетичної діяльності, а має свою специфіку і свою унікальну роль в культурі.

Художня діяльність відрізняється від усіх інших видів людської діяльності тим, що вона не знає диференціації – поділення на матеріальне і духовне, теоретичне і практичне, об'єктивне й суб'єктивне тощо. Все, що у всіх інших видах діяльності диференційоване й спеціалізоване, у художній діяльності органічно поєднується, в ній зливаються елементи усіх основ-

них видів людської діяльності. Їх взаємозв'язок і неподільна цілісність є специфікою художньої діяльності, яка вказує на аналогічну структуру культури і мистецтва, що зумовлює особливу місію мистецтва по відношенню до культури.

Звісно, мистецтво не замінює собою жодний з існуючих видів людської діяльності, воно не в змозі це зробити, та й не ставить перед собою подібних цілей, проте відтворює, моделює їх у взаємозв'язку та взаємодоповнюваності, створюючи сутнісну основу єдності явищ і тим самим надаючи цілісності культурі. Це нагадує давньоіндійську притчу про сліпців, які намагалися скласти уявлення про слона і почали обмацувати його. Перший охопив ногу тварини і вирішив, що слон схожий на стовп. Другий помацав черево і сказав, що це джбан. Третій торкнувся хвоста і порівняв слона з корабельним канатом, а четвертому дістався хобот і він зробив висновок, що слон – те ж саме, що й змія. У результаті сліпці так і не зрозуміли, що собою являє слон, адже вони пізнавали тільки окремі властивості явища, а не його сутнісну єдність і цілісність.

На думку П.Флоренського, художник відтворює не короточасний стан, як це робить фотограф, а зливає в єдине ціле вираження, що відносяться до різних відрізків часу, і таким чином, створює гармонічне ціле. Філософ наводить приклади з роботи Бродера Христіансена (Broder Christiansen) «Філософія мистецтва», де зазначено, що портрети, написані видатними голландськими, німецькими та італійськими майстрами, є синтезом різних виражень, що злиті в одну гармонічну єдність. При спогляданні такого твору мистецтва, за Флоренським, ми переходимо до «синтетичної перцепції», на кшталт перцепції тримірного тіла з чотиримірним простором (як нібито предмети були б видні «з четвертого виміру, тобто насамперед не у перспективі, а відразу з усіх сторін, як знає їх наша свідомість»). Для підтвердження свого висновку Флоренський згадує картину «Мертва природа» («Nature morte») Пікассо, де митець спробував представити скрипку з різних точок зору, з усіх сторін, для того, щоб розкрити «всебічне пластичне внутрішнє життя скрипки, її ритм і динаміку» [3, с.45].

Тобто, на відміну від усіх інших сфер культури мистецтво представляє її не однобічно, а цілісно, в результаті чого культура спокви, країни, нації виявляється більш повно, безпосередньо і яскраво, ніж у результатах будь-якого іншого виду людської діяльності. Цей висновок влучно підкреслила Ліна Костенко, акцентуючи увагу на культурних засадах презентації образу нації в світі. На її думку, історія світової культури повсякчас доводить, що образ нації визначається насамперед її культурним обличчям, яке поетеса справедливо ототожнює з мистецтвом. Ауру іспанської нації створили Сервантес, Гойя, Ель Греко, Сарасате, Гарсія Лорка, – про них ми згадуємо, коли чуємо слово «іспанці», а не про морок інквізиції або диктатуру Франко. Нацією філософів і композиторів називають німецьку націю, а національна аура росіян визначається зовсім не

вічними смутами і тоталітаризмом, Росія «має свій імідж, тому що у неї були прекрасні вчені й мислителі, письменники й композитори <...> Над Скандинавським півостровом, як північне сяйво, стоїть заворожуюча аура музики Гріга, Сібеліуса, дивовижних казок Андерсена. На іншому континенті маленька Колумбія підсвічена магічною аурую Маркеса. <...> Англія – це Шекспір, Байрон, Шеллі <...> Франція – це Вольтер, Бальзак, Руссо, Аполлінер <...> Італія – це нація Данте і Петрарки, Рафаеля і Мікеланджело» [2, с.10–12]. І прикладів таких – безліч, що підтверджує відомий вислів про мистецтво як дзеркало культури, у якому, як світ у краплині води, відображується її сутність.

Зрозуміло, що мистецтво не є абстрактним поняттям, воно завжди постає у конкретній історичній (національній, етнічній тощо) формі, яка відповідає конкретному типу культури. Але кожного разу мистецтво виступає в ролі його образної моделі, його «портрету». Саме це дозволяє говорити про функцію «самосвідомості» й «коду» культури, яку мистецтво виконує незалежно від усіх своїх інших функцій по відношенню до культури і яка дозволяє проникнути у глибинну суть тієї культури, яку представляє дане мистецтво, пізнати її своєрідність, її відмінність від інших культур, її неповторне обличчя.

Висновки. Відтак, сутність мистецтва як феномену культури полягає, насамперед, у його здатності цілісно відображувати весь спектр буття людини, синтезуючи різні види людської діяльності. Тим самим, виявляючи ізоморфність культурі, мистецтво постає цілісною поліфункціональною системою, що забезпечує єдність культури як індивідуально неповторного соціального організму.

Список використаних джерел

1. Казан М. С. Общее представление о культуре / М. С. Казан // Солонин Ю., Соколов Е. Введение в культурологию: [курс лекцій]: под ред. Ю. Н. Солонина, Е. Г. Соколова. - СПб., 2003. - С. 6–14.
2. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала: [лекція, прочитана в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» 1 вересня 1999 р.] / Ліна Костенко. – К.: Видавничий дім „КМ Академія“, 1999. – 32 с.
3. Флоренский П. А. Смысл идеализма: [монографія] / Павел Александрович Флоренский. – М., 1915. – 96 с.

Щербаков О.Ю.

**Криворізький державний
педагогічний університет**

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ ПО ПЛАСТИЧНІЙ АНАТОМІЇ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В КОНТЕКСТІ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті Щербакова О.Ю. "Критерії оцінювання знань та вмінь по пласт анатомії студентів мистецьких спеціальностей в контексті кредитно-модульної системи навчання" розглядається питання щодо вдосконалення навчального процесу на заняттях по пластанатомії згідно новітніх